

DAVOR RODIN

EGZISTENCIJALNI SMISAO KATEGORIJE NEGATIVITETA

I

Kategoriji negativiteta pripada u Zapadnoj metafizici izuzetno mjesto. Izuzetnost te kategorije počiva na izvorno spekulativnoj tezi da je bit negativiteta iskonski pozitivna.

Oba izvora zapadne metafizike: grčka filozofija i *Biblija* počivaju na toj spekulativnoj pretpostavci koja je u grčkoj filozofiji izrečena stavom da su bitak i jedinstvo jedno te isto, a u *Bibliji* arhetipskim simbolom rassetog boga.

Na spekulativno određenoj kategoriji negativiteta počiva cjelokupna Zapadna metafizika, Zapadna politička misao, religiozno vjerovanje i umjetnička proizvodnja. Pokušajmo stoga prokčiti put do egzistencijalnog smisla legende o iscjeljujućoj, pozitivnoj funkciji negativiteta unutar sistema zapadnjačke proizvodnje života.

II

Legenda o kojoj je riječ vuče porijeklo od grčke filozofije da bi u *Novom zavjetu* dobila svoju socijalnu, političku, religijsku te naposljetku i umjetničku aktualizaciju.

Geslo ove prastare legende u *Novom je zavjetu* zorno poput fetiša predstavljeno likom rassetog boga.

Da je sam bog rasset, da je svemogući u najtežoj egzistencijalnoj stisci, s tim je apsolutnim paradoksom okončano antičko razumijevanje tragičke mada ne autonomne (posebične) biti zla i započeto razdoblje kršćanstva, koje zlu pripisuje čudotvorno, upravo paradoksalno spasonosno djelovanje.

Legenda o rassetom bogu nalazi svoje posljednje posve recentno racionalno obrazloženje, gotovo bi se moglo reći: ponovno utemeljenje u Hegelovom logičkom stavku: »čisti bitak i čisto ništa su isto«.

Poslije Hegela ovo je prastaro načelo po prvi put uzeto u najozbiljnije egzistencijalno preispitivanje, dapače destrukciju od trojice velikih mislilaca: Kierkegaarda, Marxa i Nietschea.

Srednjovjekovna teologija i novovjekovna metafizika subjektiviteta prikrivale su kroz jedan veoma dugi period upravo egzistencijalne izvore pa onda i egzistencijalni smisao stare legende. Prikrivanje egzistencijalnog smisla legende zbivalo se na taj način što se legendu nastojalo racionalno objasniti, ili što se događaj smrti na križu prihvatio kao apsolutna pretpostavka povijesnog života ne istražujući njenu egzistencijalnu genezu već obrnuto – izvodeći čitavu egzistencijalnu genezu iz te neproblematizirane pretpostavke smrti boga na križu. Ali, onog trenutka kad je povijesni život, na tragu biblijske legende, bio utemeljen aktom božje smrti na križu, rodila se i paradoksalna strast zapadnog čovjeka: **Ljubav prema smrti**. S probuđenom strašću ljubavi prema smrti kao posljednjem izvoru života i istine, kao onom najistinskijem i stoga najživotnijem izvoru svega što jest, bila je fundamentalno prikrivena ne samo bit zla i smrti nego i samo pitanje o njihovom egzistencijalnom porijeklu.

Ako je, naime, sve veliko pa naposljetku i povijesni život sam kao ono najveće i najčudesnije od svega što jest, moguće dohvatiti jedino posredstvom **apsolutne** (tj. božanske) žrtve, onda zlo postaje apsolutna funkcija dobra ili zapravo njegov najradikalniji čisti lik, to jest: čisti bitak i čisto ništa su jedno te isto.

Per aspera ad astra, što gore to bolje, *ex nihilo fit ens creatum*, bespoštedna kritika svega što jest, Mefistofeles, negacija negacije, *gleich sein im Anderen*, mi nismo ništa, bit ćemo sve i slično, sve su to filozofske, teološke, političke, umjetničke varijante iste biblijske legende o iscjeljujućoj moći zla.

Doktrine interpretacije i seinterpretacije kategorije negativiteta započinju tako s *Biblijom* i odvijaju se sve do naših dana u različitim varijantama. U *Bibliji* je, naime, izvršena prva paradigmatična interpretacija, tj. ideologizacija ili zainteresirano iskrivljavanje jedne zbiljski dramatične, krajnjim pretekama života i smrti bremenite, egzistencijalne situacije.

Filozofija koja je počivala na biblijskoj tradiciji nije se trudila da prodre u egzistencijalnu pozadinu legende o ljubavi prema smrti, nego je taj **apsolutni paradoks** raspetog boga nastojala racionalno objasniti, čime je faktički došlo do razvodnjavanja egzistencijalnog paradoksa u racionalnu dijalektiku a time i do krajnje mogućeg zaborava izvora legende. Paradoksalnom temelju ljudske sudbine podmetnut je tako logički plan kao unaprijed zacrtana maršruta sigurnog religijskog ili metafizičkog spasa u bitku kao apsolutnom jedinstvu svega što jest.

Pitanje o egzistencijalnom porijeklu zla upućeno je dakle neautentičnim kategorijama kršćanskog mišljenja te smjera na **transbiblijsku**, tj. egzistencijalnu problematiku zla – ono želi sam tekst, ne interpretaciju. Jer, kamo je dovela umska (čitaj: dijalektička) interpretacija apsolutnog paradoksa kod posljednjeg velikog kršćanskog mislioca Hegela? Ona je prema Schleiermacherovoj psihološkoj analizi mita u svojoj onto-dijalektičkoj dedukciji ispustila ili naprosto preskočila Pilata i njegovu presudu dvojici sužanjanja. Ona je čak što više preskočila

i zbiljsku deskripciju križnog puta jer je u Isusu već od početka, još prije Pilatove presude, križnog puta i smrti na križu, već u kolijevci, brzopleto prepoznala boga. Dakako, budući da je Hegel u svim tačkama prihvatio novozavjetnu legendu, to je i njemu kao i samoj legendi ostao neobjašenjen zbiljski razlog muke božje. Ostalo je sporno – čemu svemogućem tako izuzetno krvava ljudska biografija? U tom se kontekstu mladom Hegelu javlja pitanje moralnog digniteta muke Isusove. Jer, ako svemogući preuzima ljudsku sudbinu samo zato da bi i ljudi s radošću podnosili zemaljske muke za volju varljive nade u besmrtnost koja je osigurana samo sinu božjem, onda taj bog zaista izaziva samo moralnu indignaciju i ne predstavlja putokaz. Hegel, dakako, ni u tim ranijim spisima nije dopro dublje od dijalektičke deskripcije baštinjene legende, ostavljajući transbiblijske motive njena nastanka posve po strani. Budući da je i za Hegela čovjek na križu već od početka bog, to je i ljubav prema smrti kao krajnjem zlu istovremeno najveće dobro, tj. povratak ocu i vječnom životu, ili: smrt i život, bitak i nebitak jedno su te isto.

Egzistencijalna supstancija legende, zbiljska afera života potisnuta je tako riječju *Biblije* u zaborav.

Pa ipak, i sama *Biblija* a na njenom tragu i čitava filozofija do Hegela, pa i dalje, nosi u sebi ono zaboravljeno kao nezatomljiv zov za evokacijom.

U *Novom zavjetu* sve se iscrpljuje u pričanju Isusovih doživljaja, zgoda i nezgoda njegove izuzetne bogo-ljudske sudbine, a malo se govori o ocu božjem na početku i na kraju Isusove životne priče. Bog otac daje samo gotovo nevidljivi okvir zbivanjima.

Slično je i u Hegela kod kojeg upravo egzistencijalistički orijentirani interpretatori utvrđuju da je okosnica sistema dana u Hegelovom logičkom učenju o biti (Wesen), naime na onom nemirnom prijelaznom području na kojem bitak prelazi u Pojam, gdje su bitak i Ništa pomišani.

Tako se i u *Bibliji* i u Hegela na posredan, naime izvrnuti način pokazuju da zbiljska egzistencijalna situacija bitno prethodi svim interpretacijama, te je stoga razumljivo da se u tradicionalnoj onto-teologiji ova prešućena egzistencijalna pretpostavka mišljenja (bitak) mora naprosto postulirati. Drugačije rečeno: nemoć kako negativne tako i pozitivne teologije da odredi biće božje ne potječe od nejednakog ontološkog ranga čovjeka i boga, nego otuda što određenju božje biti predhodi zbiljski akt povijesnog života, kao iskonski podtekst svake teološke i filozofske interpretacije života, a upravo je taj egzistencijalni podtekst bitkom božjim odstranjen iz vidnog polja.

Da je dakle *Biblija* samo interpretacija jedne zbiljske, životne svjetsko-povijesne zgode, a nipošto apsolutno uputstvo za život dostojan spasa, to proizlazi, kako se danas jasno pokazuje egzistencijalnoj kritici i *Biblije*, i filozofije, i teologije, otuda što baštinjene ontoteološke kategorije postaje preuske za novo životno bogatstvo koje poput bujice ruši stare kategorijalne sisteme ne zbog njihove logičke nekonzistencije

Egzistencijalna kritika kršćanstva, kao radikalni nastavak prosvjetiteljske kritike teoloških zabluda, ima upravo stoga uspjeha što je više ne zanima pozitivni sadržaj kršćanske teološki i filozofski ispreparirane novozavjetne legende, nego njen transbiblijski, transteološki i transfilozofski životni izvor.

Egzistencijalna kritika tradicionalne metafizike otpočinje duboko u XIX stoljeću.

U tom povijesnom osvjetljenju ne predstavlja Nietzscheova radikalna dijagnoza – da je teološko-filozofsko određenje bitka kao *cause sui* rezultat jedne asketske *reductio ad absurdum* života – nipošto neočekivani obrat. Već unutar njemačkog klasičnog idealizma, kao sistema racionalne teologije, javlja se posve jasno diferenciran pokret mislilaca koji zahtijevaju upravo egzistencijalnu analizu teološko-filozofskih sistema, dakako, ne radi tih sistema kao takvih, nego zbog ontoteološke krize života.

Prethodnica egzistencijalne analize podteksta teološko-filozofskog mišljenja, koja će u M. Heideggera prerasti do razmjera destrukcije čitavog tradicionalnog metafizičkog kategorijalnog aparata, nazire se dovoljno jasno već kod F. Schillera.

Taj se proces nastavlja u Schleiermacherovoj psihološkoj analizi mita, koja je u D.F. Straussa dopunjena istraživanjem historijske pozadine legende, da bi s L. Feuerbachom bili pripremljeni svi preduvjeti za Kierkegaardovo, Marxovo i Nietzscheovo radikalno tematiziranje egzistencije same.

S Kierkegaardom, Marxom i Nietzscheom zapada čitava biblijska tradicija u svoju radikalnu krizu, u krizu svojih vlastitih temelja. Spomenuti mislioci ne žele naime više kritizirati onto-teološku tradiciju, već je naprotiv dezavuiraju kao laž, obmanu i ideologiju koja prikriva ne samo istinu prezentnog života (za koji je postala preuska) nego istinu i onog davno minulog života na čijim je zgodama i nezgodama izrasla.

Egzistencijalna kritika metafizičkog mišljenja ne smjera dakle na metafiziku kao metafiziku, nego na njene egzistencijalne izvore i to tako da najprije naprosto ukazuje na te izvore, a zatim da na njih (na te izvore), a ne na metafiziku kao puku ideologiju vladajućih klasa, volje za moć ili bolesti na smrt usmjeri svoju oštricu.

Ako je, dakle, u djelima starog Schellinga, Schleiermachera, D. F. Straussa i L. Feuerbacha ukazano na egzistencijalni podtekst metafizičkog mišljenja, onda je u spisima Kierkegaarda, Marxa i Nietzschea već posve prisutna destrukcija tradicionalnog mišljenja.

Ovaj prodor u predmet afizičke, transbiblijske temelje metafizike i Svetog pisma zbiva se naročito pregledno u Kierkegaardovoj egzistencijalnoj destrukciji moralne i religijske svijesti. Da bi sama egzistencija (u totalitetu) bila zbiljski moralna i zbiljski religijska (kršćanska), ona po Kierkegaardu mora da izdrži samu sebe, tj. da svoju bitnu nesavršenost s obzirom na savršeno biće božje ne nastoji kompenzirati ritualom pozitivnog moralnog i religijskog ponašanja (moralne i religijske svijesti), nego tako da ostane bezrezervno egzistencijalno vjerna sebi svo-

jim unutarnjim porivima, svom strahu i nadi, vjeri i ljubavi koji su joj dani od boga i kojima mora ostati vjerna ako želi da održi bitnu vezu s bitkom, s kreatorom.

Nasuprot ovoj egzistencijalnoj mucij koju mora izdržati svaka kreatura ukoliko uopće želi da ljudski (tj. božanski, bitno) bude, stoji propala na smrt bolesna egzistencija koja svoju nemoć da zbiljski bude ono što jest, prikriva moralnim i religijskim – uopće ideologijskim – oblicima neautentičnog ponašanja i doktrinarne svijesti.

U ovom kontekstu dobiva Kierkegaardova parafraza spekulativno-dijalektičkog obrasca o negaciji negacije svoje egzistencijalističko preoblikovanje u načelo: *s m r t s m r t i*.

Egzistencijalni, fundamentalni ili predmetafizički smisao ovog Kierkegaardovog načela leži u tome što se njime, za razliku od Hegelove spekulativno-dijalektičke negacije negacije, nebitak ne uzdiže u rang apsolutnog bitka niti se negacija ako čisto Ništa i čisto Zlo funkcionalizira u apsolutno sredstvo, u čisti bitak i najveće dobro, nego je naprotiv čitava problematika »spuštena« u predmetafizičku egzistencijalnu situaciju u kojoj pitanje o čistom bitku i čistom nebitku postaje naivno. Smrti ovdje nije najavljen smrt zato da bi se očuvao život kao život, njegovo golo ontologijsko *biti*, nego naprotiv – da bi se zasnovao novi drugačiji, zdraviji, pravi život. Smrt je ovdje nagoviještena onoj smrti koja čovjeka zatiče još u cvatu života, jer samo ta smrt koju je moguće doživjeti i preživjeti i koja je stoga uvijek u najintimnijem smislu vlastita smrt, samo njoj ima smisla najaviti njeno Ništa. Ljubav prema smrti dobiva ovdje svoj transmetafizički egzistencijalni dignitet upravo stoga što za razliku od Hegelova i uopće metafizički apsolutističkog stajališta ovdje postoji egzistencijalno neotklonivi izbor između najmanje dva moguća načina života: Između onog života koji za volju svoje autentične punine, za volju svoje cjelokupne unutrašnjosti, nastupa s devizom *s m r t i* svega sputavajućeg, svega okoštalog, neautentičnog, pozitivnog balasta koji sprečava onom unutarnjem da izide van na svjetlo dana, pa je tako smrt kojoj valja navijestiti smrt; te onog drugog života, onog odlučnog biti koje praiskonski rezolutno nastupa s devizom *ž i v o t ž i v o t u* čak i pod cijenu takve drastične domestikacije nebitka kakvu nam simbolizira Mefistofeles i *Fenomenologija duha*, djela u kojima je histerični krik života doveden do pojma.

Kierkegaardovo egzistencijalističko prodiranje pod temelje metafizičkog mišljenja odvija se dakle, govoreno jezikom Hegelove logike, na tlu nauke o biti (Wesen) pri čemu je bit shvaćena kao egzistencija, no ne samo u smislu tradicionalne veze esencije i egzistencije prema kojoj je egzistencija samo pojava ili vanjski lik esencije, nego mnogo radikalnije: egzistencija je ovdje shvaćena kao bitak, što znači da bi ona govoreno ponovno Hegelovim jezikom, trebala stajati na onom mjestu Hegelova poretka kategorija koji je u *Logici* rezervirano za nauku o bitku (*Die Lehre vom Sein*).

Ako je već kod Schellinga bio poremećen redoslijed modalnih kate-

je ovdje u Kierkegaarda izvršena još radikalnija kategorija perturbacija. Hegelov redosljed temeljnih kategorija: bitak, bit, pojam javlja se ovdje u izmijenjenom redosljedu: bit, bitak, pojam.

Primijenimo li ovaj izmijenjeni redosljed onotoloških kategorija na novozavjetni mit, tada centralno mjesto zaista zauzima samo život Isusov kao zbiljski bitak (egzistencija) na djelu. Otac i Duh sveti samo su metafizičko-doktrinarni produžeci autentičnog bitka.

Ovim je Kierkegaardovim zahvatom bitno uzdrmano metafizičko uvjerenje da se svijet može izvesti iz jednog vansvjetskog principa. Pokazalo se naprotiv – da pretpostavke za metafizičko imenovanje bitka leže izvan metafizike, da je bitak, nazivala ga metafizika bog, priroda, volja za moć, život, igra i makako drugačije, nešto sekundarno, izvedeno iz opstanka i jedino na njemu utemeljivo.

Čim je sazrela svijest o sekundarnosti bitka baštinjene metafizike, istovremeno je i filozofija zajedno s teologijom i znanošću izgubila svaki kredit kod značajnih mislilaca.

Marxova kritika i analitika načina proizvodnje života, Nietzscheova destrukcija moralne i religijske svijesti u ime zbiljskog života i njegove volje za moć, te naposljetku Schelerova, a onda mnogo jasnija i veća čitav pokret rezimirajuću Heideggerova fenomenološka analitika tu-bitka (Dasein), predstavljaju miljokaze zbiljske destrukcije tradicionalnog metafizičkog mišljenja.

III

Prije nego što se prijede na analizu promjene značenja kategorije negativiteta koja se zbiva u ovom prijelazu od tradicionalne na egzistencijalnu ili fundamentalnu ontologiju, potrebno je upozoriti na opasnost pada svake egzistencijalne analitike natrag na tradicionalnu.

Tek nakon ove analize bit će moguće odgovoriti na pitanje o suvremenim odjecima novozavjetne legende o zlu.

Opasnost ovog pada na stare oblike mišljenja krije se u mogućnosti da se takozvani predmetafizički ili egzistencijalni temelji metafizičkog mišljenja tretiraju ponovno metafizički, te da tako Kierkegaardova kategorijalna rokada bitka i biti ostane zaista samo suha logička operacija čiji bi izvanjski formalni rezultat bio samo proširivanje ontologijskog postupka na takozvana vanfilozofijska predmetna područja individualne psihologije, sociologije, antropologije, ekonomije i tome slično.

Tako je egzistencijalna kritika tradicionalnog filozofiranja (umjesto da ga zbiljski prevlada za čim je težila), vratila u krilo tradicionalnog filozofiranja sve one discipline, uključujući i matematiku, koje su se historijski odvojile od filozofije.

Analogno modernoj muzici koja je najprije destruirala zatvorenu tonsku ljestvicu da bi preko serijalne glazbe naposljetku uvukla u postupak glazbene artikulacije doživljaja i zvukove takozvanog svakodnevnog života (konkretna muzika); analogno modernom slikarstvu koje je najprije razbilo lik da bi kasnije radilo još samo s kombinacijama boja a onda u likovno stvaralaštvo uvuklo neizbrojivu skalu nairazli-

čitijih materijala, tako je i filozofija svoju modernu doživjela kao skok iz tradicionalnog aristotelovsko-kantovskog kategorijalnog shematizma, koji ju je s vremenom učinio preuskom za osmišljavanje prebogatog sadržaja svijeta, u široko područje bića. Filozofija odsada ne podvrgava filozofskom premissljanju samo tradicionalna, već artikulirana područja filozofskog interesa, kao što su religija, umjetnost, politika, etika, nego stvara i otkriva u svijetu nova i sve brojnija područja mogućeg filozofskog osvjetljavanja.

Tako je i filozofija prevalivši put od racionalne teologije (kako ju je nazvao Feuerbach) do egzistencijalne analitike jednako kao i moderna umjetnost, isto kao i suvremeni život, doživjela svoju ništa manje burnu modernu, a da pri tome nije uspjela ozbiljiti svoj prvobitni plan vlastitog nadmašivanja.

Umjesto ozbiljenja filozofije dobili smo tako pofilozofljenje gotovo cjelokupne zbilje.

U čemu je promašaj filozofske moderne, u čemu je ona iznevjerila svoj program prevladavanja filozofije?

Očigledno, promašaj leži u samoj metafizičkoj biti filozofije te nije skrivljen od ovog ili onog filozofa. Nastojeći prodrijeti u transfilozofske tj. egzistencijalne temelje metafizičkog mišljenja, moderna je filozofija i te temelje ontologizirala te tako klasičnu filozofiju do Hegela učinila samo jednim mogućim slučajem filozofiranja i opstojanja, na isti način na koji je Einsteinova teorija relativiteta svela Newtonovu mehaniku na puki slučaj unutar bezbroja mogućih mehanika. Klasična aristotelovsko-hegelijanska filozofija postala je tako puki predmet modernog filozofiranja, a suvremena interpretacija filozofske baštine slično modernom romanu isprepliću tokove tradicionalnog mišljenja s vlastitim, ostvarujući tako tipično moderne dvospratne ili višespratne (primjer Heideggerova interpretacija Nietschea ili Schellinga) tokove mišljenja, pri čemu prastaro postaje supermoderno (Aristotel postaje mislilac tehnike) a moderno praiskonski staro (izvorno mišljenje bitka). U ovoj podvostručnosti modernog filozofiranja koje sve što jest zajedno s pretpostavkama svega što jest, već unaprijed vidi kao transparentni sistem opstanka, leži korijen zbiljske neutemeljenosti modernog mišljenja, njegova nemoć da prodre i pod same temelje opstanka koji brzo-pleto proglašava temeljem svega što jest.

Tako se pokazuje da ontološko tretiranje takozvanih egzistencijalnih temelja zapadne metafizike ne vodi samo natrag u metafiziku nego ovu proširuju do univerzalnih razmjera, tj. do samih egzistencijalnih temelja metafizike, zatvarajući tako krug metafizički neautentičnog života s metafizički neautentičnim mišljenjem.

No, što zapravo znači to univerzalno proširivanje metafizike koje počiva na ontološkom tretmanu egzistencijalnih pretpostavki tradicionalne metafizike?

Zaobilazno se na ovo pitanje može odgovoriti ako se ukratko ukaže na slučaj suvremene sociologije.

Sociologija je sebi postavila zadatak da prodre u navodno predmeta-

ko, pravi smisao svog pitanja, sve prenadobudne dimenzije poduhvata traženja pred ili ne metafizičkih pretpostavki metafizike, suvremena je sociologija cjelokupno mišljenje nakanila svesti i objasniti iz njegove socijalne supstancije. Iz tog i tako postavljenog zadatka rodila se ne samo sociologija romana, muzike i religije nego i sociologija prava, filozofije, ideologije i politike, te na posljertku kao zadnja kritička i kritična opomena: i sociologija sociologije koja je isto takav metafizički *reductio ad absurdum* kao i *causa sui*.

Međutim, ostavimo po strani ovaj primjer neadekvatne kritike metafizike i upitajmo se radije kako je uopće moguća identifikacija posebne socijalne supstancije prava, politike, filozofije, glazbe i slično?

Da li se ta identifikacija posebnih socijalnih supstancija oslanja naprosto na zatečenu daleko odmaklu podjelu rada koja omogućuje reprodukciju jedinstvenog društvenog organizma kojem je sve nužno podređeno, ili je možda riječ o zaista različitim oblicima života iz kojih proizlaze i različiti oblici mišljenja? Shvatimo, naime, ozbiljno suvremenu sociologiju i upitajmo se nije li nam ona indikator da smo dospjeli u razdoblje u kojem je postalo moguće da se slobodnim izborom poziva ne bira samo posebno sredstvo za zbrinjavanje života nego i određeni veoma specifični oblik života (egzistencije), koji pruža izgleda za veoma različite životne sudbine i veoma diferencirano duhovno stvaralaštvo.

Nisu li primjerice politika i znanost danas dva oblika života koji se nipošto ne razlikuju samo kao različita sredstva života nego mnogo dublje, egzistencijalno, što znači predmetafizički.

Ako je to tako, a ovdje to želimo samo pretpostaviti, onda kategoriju podjela rada na kojoj počiva kritika moderne industrijske civilizacije (kritika koja predlaže ukidanje podjele rada) treba iz temelja revidirati. Podjela rada, tj. razmrvljeni rad (i njegov proizvod: osakaćeni radnik ili idiot profisije) prestaje biti samo sredstvo za održavanje egzistencije i ostvarenje totalnog života s onu stranu rada nego to sredstvo za održavanje golog života, čija bit navodno leži s onu stranu podjele rada, dozrijeva do posebne egzistencije, do samosvojnog oblika života.

Shvati li se tako slučaj suvremene sociologije a onda i moderne filozofije, pa i čitavog modernizma, onda je traganje za predmetafizičkim, sociološkim, psihološkim i psihoanalitičkim, ekonomskim, političkim i sličnim preduvjetima metafizike zapravo potraga za novim oblicima života za koje pruža šansu suvremeni svijet.

Dakako da u toj zbiljskoj potrazi za novim oblicima života pitanje samog života ostaje još uvijek u tradicionalno metafizičkom smislu sporno, prvenstveno stoga što moderno mišljenje nije u stanju da na sebe samo primijeni egzistencijalnu analitiku s kojom je nastupilo pri destrukciji tradicionalne metafizike. No taj nedostatak modernog mišljenja ne proizlazi nipošto iz njegove zle namjere ili ma koje druge slabosti kojom bi se moglo rukovoditi. Naprotiv, nemoć modernog mišljenja da pređe u svoje vlastite egzistencijalne temelje proizlazi otuda što je ono

sve što uopće jest proglasilo svojim egzistencijalnim temeljem, i tako se našlo pred zidom iza kojeg se više ništa ne skriva niti može skriti, jer je i sama skrivenost egzistencijalno analitički destruirana.

Iz ovakve situacije postaje razumljivo zašto je čitavoj posthegelovskoj filozofiji, kategorija negativiteta zapravo jedina ozbiljna tema, jedina istinska inspiracija kojoj se vraćaju svi relevantni mislioci moderne. Negativitet ovdje odjednom prestaje biti puka funkcija mišljenja i života (*Fenomenologija duha Faust*) i postaje zbiljski doživljena nemogućnost života i mišljenja.

Na toj krajnjoj tački razvitka metafizičkog mišljenja potrebno se vratiti novozavjetnoj legendi o zlu u cilju njenog najhitnijeg redefiniranja.

IV

Pretpostavka da je ljubav prema smrti najživotnija ljudska strast, dapače bit samog čovjeka i ljudskosti (rizik kao etički ideal) crpi, kao što je naznačeno, svoje posljednje argumente iz analize egzistencijalnih preduvjeta metafizičkog mišljenja.

Konačnost tih argumenata (dalje se, naime, u odbrani ove teze ne može ići) leži u tome što se nalazi egzistencijalne analize baštinjenog mišljenja podudaraju s tradicijom koju se namjeravalo antikvirati upravo pomoću egzistencijalne analitike.

Zastupnicima egzistencijalne analitike činilo se da će prodorom u široko područje egzistencijalne magme (u regione emocionalnog, psihološkog, ekonomskog, socijalnog, strukturalnog, etničkog itd.) pokazati prave temelje metafizičkih pokušaja određenja bitka, te tako bogu, duhu, materiji, volji i slično pokazati njihov zbiljski dosada skriveni bitak.

Na primjeru novozavjetne legende o iscjeljujućoj moći zla ta se intencija egzistencijalne analitike manifestirala u brojnim pokušajima da se prodre u dublju historijsku, psihološku, socijalnu pozadinu Isusova života, da se novozavjetni spis shvati samo kao šifra iza koje se krije istinski tekst zbiljskog života ljudi i naroda koji su *Biblijom* samo interpretirali, naime, ispričali svoju zbiljsku sudbinu.

Što se međutim pokazalo na kraju svih, pa naposljetku i strukturalističkog pokušaja egzistencijal-analitičkog prodora u podtekst baštinjene legende i metafizike?

Pokazalo se da je egzistencijal-analitički postupak u cijelosti metodološki voden metafizičkim uputstvima. Naime, odluka o tome što se ima smatrati egzistencijalnim podtekstom ove ili one metafizičke teze pada bitno na metafizičkom tribunalu.

Da li u najdubljjoj pozadini svih metafizičkih tvorbi leži atavistička struktura naše podsvijesti (Freud), način proizvodnje života (Marx), život (Nietzsche) i slično, o tome se prije svake faktičke egzistencijalne analize odlučuje unutar samog metafizičkog kategorijalnog arsenala koji pruža analitičaru bogatu skalu

Prethodno je već ukazano na to kako se moderna metafizika razlikuje od metafizičke tradicije upravo time što se tradicionalna metafizika trudila da odgovori na pitanje o bitku svega što jest, dok se moderna metafizika trudi da odgovori na pitanje o biti metafizike.

Shvati li se ovako drastično opreka između tradicionalnog i modernog mišljenja tada postaje razumljivije zašto je tradicionalna metafizika mogla stoljećima dogmatski stajati na monističkoj pretpostavci da su bitak i jedinstvo jedno te isto, dok se moderna metafizika neutemeljeno, skeptički koleba između mnogih pretpostavki s kojih bi se moglo odgovoriti na pitanje o biti metafizike.

Ovaj prijedor tradicionalnog i modernog mišljenja nije međutim ni pošto tek intelektualistički spor različitih nazora o svijetu. Naprotiv, metafizički obrat starog pitanja o bitku svega što jest, u prividno nevažno moderno pitanje o biti metafizike upućuje na prijelom koji se dogodio u samoj biti bitka svjetske povijesti ma koliko bilo neizvjesno što ta bit jest.

Neutemeljenost modernog mišljenja koja prividno proizlazi otuda što moderno mišljenje nije zainteresirano za bit života i svega što jest, nego za bit metafizike, otkriva u stvari neutemeljenost starog života i tradicionalnog mišljenja. Egzistencijal-analitička destrukcija tradicionalnih metafizičkih tvorbi nije u tom svjetlu samo idejna predigra revolucije već njeno dosad najjasnije izraženo poprište. U samom prividno dokonom dekadentnom pitanju – ne o bitku svega što jest – nego o biti metafizike, manifestira se stajalište nove epohe povijesnog života.

Što se zapravo krije u »intelektualističkom« kopkanju po biti metafizike?

Ništa drugo nego novi život koji više ne nalazi sebe u baštinjenim metafizičkim tvorbama jer zbiljski leži s onu stranu tradicionalno određenog dobra i zla, bitka i nebitka. Histerično biblijsko-hamletovsko-faustovsko pitanje o bitku i nebitku svega što jest, koje je postavljeno u vrtlogu egzistencijalne histerije, dobiva svoje upravo magijski zanesene, modernom mišljenju neshvatljive, dapače besmislene, odgovore u vizijama vječnog života, apsolutnog bitka i ljubavi prema smrti.

Tom besmislu nudi neutemeljeno moderno mišljenje sa svojim ontološkim policentrizmom i svojom gotovo brzopletom spremnošću da na posve proizvoljnim perifernim segmentima svijeta utemelji svoje jest i da ne samo novi život nego u perspektivi mnoštvo različitih života.

Moderno mišljenje, suvremena egzistencijalna analitika shvaćena u najširem smislu, unutar kojeg je Heidegger samo posebni slučaj, ne prekoračuje ni time horizonte metafizičkog mišljenja, ali svakako ruši okvire tradicionalne metafizike. Naime, egzistencijalna analitika podteksta tradicionalnih metafizičkih tvorbi (klasične umjetnosti, religije i filozofije) ne bi bila ni moguća da sama nije integralni dio tog egzistencijalnog podteksta, da nije intimna egzistencijalna afera suvremenog života.

Pluralizam odgovara na pitanje o biti metafizike, ukazuje tako na zbiljski i mogući pluralizam faktičkih egzistencijalnih sudbina.

Razumljivo je da u tom kontekstu novozavjetno vjerovanje u iscjeljujuću moć zla postaje samo izraz one predbiblijske oskudice i skućenosti života koji se mogao održati samo tako da se prijatelji, dapače ljubavno sjedini sa samom smrću. Ali ta smrt koja je proglašena spasiteljicom u trenutku najvećeg egzistencijalnog iskušenja, morala je u toku povijesti metafizike od spasiteljice postati temelj nihilizma, jer ljubav prema smrti kao sredstvo za postizanje vječnog života ne želi zapravo ništa drugo nego život pod svaku cijenu, i pod cijenu same smrti shvaćene u dobrom smislu. Ljubav prema smrti ne predstavlja stoga uprkos golemom riziku, kojim sve stavlja na kocku, nipošto revolucionarnu nego naprotiv restaurativnu strast koja zna što hoće – naime, sve što jest (volja za moć).

Socijalni, klasni te stoga i ideološki smisao ljubavi prema smrti i vjere u iscjeljujuću moć zla počiva na posve realističkoj, sasvim konkretno-utopijskoj svijesti, dapače sigurnom, gotovo empirijski provjerljivom znanju o onom što se smrću mora zadobiti. Volja za moć koja se krije pod ideološkim velom paradoksalne ljubavi prema samoj smrti želi ponajprije život, a zatim i čitav postojeći svijet.

Potreba za revizijom ove novozavjetne legende o iscjeljujućoj moći zla proizlazi, kako se sada samo od sebe pokazuje, otuda što moderni život stoji u posve drugoj predmetafizičkoj situaciji od one iz koje je rođena legenda o negaciji negacije.

Moderni život koji je svjestan da je legenda o iscjeljujućoj moći zla u onom jednostavnom surovom, upravo animalnom obliku realizirana modernom tehnikom, dijalektikom radnog pogona, te socijalnom i političkom formulom kršćanskog milosrđa – bratstvo, jednakost i sloboda, posve je načisto s tim da je novozavjetna ljubav prema smrti spasiteljici egzistencijalno pervertirala u apsolutni egzistencijalni nihilizam, kojem je i volja za moć kao program postala egzistencijalno problematična.

Modernom životu koji progovara kroz suvremenu egzistencijal-analičku filozofiju, modernu umjetnost, suvremene pokrete omladine i slično, nije do toga da negativitet tretira kao najefikasnije sredstvo, takoreći transcendentalni preduvjet života i najistaknutije istine bez priziva, niti da se pomoću smrti dokopa vlasti nad čitavim svijetom, nego da umjesto ove anahrone a u biti egzistencijal-histerično pervertirane instrumentalizacije smrti, instrumentalizira postojeći životni pogon što se nameće kao samosvrha koja poput zbiljski monstruoze *cause sui* prijeti onim nebitkom čovjeka i povijesti što se nikakvim novozavjetnim podoknicama i ljubavnim napicima smrti neće preobratiti u bitak.

Legenda o iscjeljujućoj biti zla izgubila je tako svoj pred-legendarni, pred-metafizički egzistencijalni smisao i kao takva već je u biti antikvirana zajedno sa svojim svjetovnim surogatima, bez obzira na sve postojeće i moguće recidive.

Grčka filozofija i kršćanstvo kao njen povijesni nastavak nisu prošli zato što je prema Hegelovoj dijagnozi kršćanstvo palo natrag na židovstvo, nego stoga što je egzistencijalno antikvirana ona situacija iz koje progovara biblijski mit sa svim svojim pravovjernim i krivovjernim varijantama.

V

Moderno mišljenje, ukoliko ne podliježe maniri egzistencijalne analitike kao puke tehnike filozofiranja, mora nastaviti svoj prodor u predlegendarne, predmetafizičke, egzistencijalne temelje legende, jer jedino tako može učestvovati u oblikovanju novog života.

Taj zadatak modernog mišljenja rješavat će se u znaku posebne teškoće: prodor u pred-metafizičke temelje metafizike morat će prokrciti put i pod temelje samog metafizičkog života.

Samo tim prodorom u egzistencijalne temelje ne samo mišljenja nego i modernog tehničkog života moći će se suvremeno egzistencijalna analitika osloboditi one tradicionalno metafizičke metodološke recidive da postojeći život (ono što jest) uzme za predmet afizički (sad bismo mogli kazati i predegzistencijalni) ili fundamentalno ontološki temelj svega što jest.

Potruga za temeljem mora prodrijeti dublje od onog sloja koji je, danas već klasična egzistencijalna analitika 19. stoljeća, otkrila kao najdonji.

Sam moderni život mora biti potkopan želi li se prispjeti preko zaista na smrt bolesne ljubavne strasti prema smrti.

DER EXISTENZIALE SINN DER KATEGORIE DER NEGATIVITÄT

Zusammenfassung

Der Autor analysiert in seinem Aufsatz den existenzialen Sinn der Kategorie der Negativität. Nachdem er zeigte dass die These von der erlösenden Kraft der Kategorie der Negativität im Grunde nur eine Ableitung des Willens zur Macht ist, schliesst er seine Ausführungen mit folgenden Erwägungen: Will das moderne Denken nicht der bloßen Art und Weise der existenzialen Analytik als einer Technik des Philosophierens unterliegen, dann muss es tiefer in die vormethaphysische dass heisst existenziale Gründe der Legende von der erlösenden Kraft der Negativität eindringen.

Nur auf diese Weise kann das moderne Denken an der Formierung des neuen Lebens mitmachen.

Diese Aufgabe stellt vor das moderne Denken besondere Schwierigkeiten: Der Durchbruch in die vormethaphysische Gründe der Methaphysik muss sich nämlich erst den Weg in die Gründe des metaphysi-

schen lebens öffnen. Nur mittels dieses Durchbruches in die existenzialen Gründe sowohl des Denkens wie auch des modernen technischen Lebens wird sich die gegenwärtige existenziale Analytik von der traditionalmethaphysischen Rezidive, das bestehende Leben als vormethaphysischen oder fundamentalontologischen Grund ales Bestehenden zu nehmen, befreien.

Die Nachforschung des Grundes muss noch tiefer von jener Schicht des Seins eindringen welche die, heute schon klassische existenziale Analytik des XIX Jh., als die unterste fand.

Das moderne Leben muss selbst untergrabt werden wenn man wirklich über die todeskranke Leidenschaft zum Tod gelangen will.